

Beelden van God: wie is hij?

Auteur: Cisca Groeneveld

'God is ongeveer 1.65 cm. en goed voor zijn volk', antwoordde iemand in de klas. Een ander zei; 'Ik zie God als een grote wensput'. Weer een ander: "God is zo dichtbij als een fijne vriend'. Ieder probeert iets te zeggen over God. Maar geven ze daarmee ook aan wie Hij eigenlijk is?

Het is moeilijk daarop een antwoord te geven. "God woont in een ontoegankelijk licht. Geen mens heeft Hem gezien of is in staat Hem te zien", staat er in het Nieuwe Testament. Een antwoord lijkt een greep in het duister. De beste weg om God op het spoor te komen is: luisteren naar de verhalen van mensen, aan wie God zich heeft geopenbaard. In die verhalen vertellen mensen wat ze hebben meegemaakt en hoe ze daarin God ontmoet hebben. Daaruit komt het gezicht van God tevoorschijn. In ieder verhaal vang je wel een glimp van God op.

De God van Israël

Israël heeft veel verhalen bewaard. In het oude Testament kun je ze terugvinden. Men schreef die verhalen op om de herinneringen van het volk te bewaren. Vooral om te vertellen over God en zijn grote daden. _In de gebeurtenissen die het volk meemaakte kwam het namelijk God tegen. Daarin kwam zijn gezicht tevoorschijn. De ene keer zag dat gezicht er anders uit dan de andere keer. Zoals het beeld van God met je mee groeit en verandert in de loop van de tijd, zo is dat ook in de geschiedenis van een volk. In het Oude Testament komen we vooral de volgende drie beelden van God tegen.

1. God als bevrijder

Als je aan een jood vraagt te vertellen over God, zal hij terug gaan naar een oerervaring die het volk nooit vergeten is: de bevrijding uit Egypte. Vanwege een hongersnood was het volk in het vruchtbare Egypte terechtgekomen. Maar gaandeweg was het verblijf een hel geworden: onder dwang werken aan piramiden, steden en voorraadschuren. Een slavenbestaan. Onvrij en afhankelijk. Onder aanvoering van Mozes trok het volk uiteindelijk weg, achterna gezeten door het Egyptische leger. Bij de Rode Zee ontkwamen ze als door een wonder: Jahwe heeft ons bevrijd, was toen hun stellige overtuiging. In het boek van de Uittocht wordt Jahweh bezongen als de grote Bevrijder (Exodus 15,19-21). "Toen de paarden van farao, met de wagens en de wagenmenners, in de zee gekomen waren, liet Jahweh de wateren van de zee over hen terugvloeien. Maar de Israëlieten waren over de droge bedding gegaan, midden in de zee. En Mirjam, de profetes, een zuster van Aaron, pakte haar tamboerijn, en alle vrouwen volgden haar, dansend en spelend op de tamboerijn. Mirjam zong het refrein: Zing voor Jahwe, want Hij is de hoogste; paard en rijder dreef Hij in zee ". _Daarmee staat de God van Israël recht tegenover de farao als de God van Egypte. Geloven in de godheid van de farao betekent daar in feite gehoorzaamheid en onderworpenheid aan de rijke bovenlaag van het land. Zelf heb je niets in te brengen. Het geloof in Jahweh keert alles om: niet de rijken, maar de armen en onderdrukten komen op de eerste plaats. Jahweh is een God die zich bekommert om slaven. Dat was de omgekeerde wereld. Als je midden in de ellende zit, snak je naar bevrijding. Het zijn de armen en onderdrukten die Jahwe ervaren als een bevrijdende God. Niet de rijken en machtigen in Egypte. Zij zaten niet om een dergelijke God te springen. Een zelfde situatie doet zich voor vooral in Latijns Amerika. Het zijn daar ook de mensen uit het gewone volk die God als een bevrijdende God zijn gaan zien. Veelal leven zij - net als in Egypte - in onderworpenheid aan het regime van dictatuur en leger: de macht is er in handen van een zeer klein groepje mensen. Dagelijks ervaart het gewone volk daar de gevolgen van: honger en armoede, geweld en doodslag. Vanuit een toenemend bewustzijn van het schrijnend onrecht streven velen van hen naar een andere samenleving, naar een herverdeling van macht en rijkdom. Daarbij ervaren zij God als een God die aan hun kant staat, aan de kant van de onderdrukten, armen en ontrecten. Zij ervaren God als hun God.

2. God als koning

Na verloop van tijd en een lange tocht door de woestijn vestigde het volk zich in het beloofde land Kanaän. Er kwam een eind aan het nomadenleven. Er ontstond zoiets als een staat. Ook Jahweh kreeg een vaste verblijfplaats: de ark werd in het heiligste der heiligen van de tempel geplaatst. Jahweh werd als het ware op de troon gezet. Het volk ging intussen over tot de instelling van het koningschap, om samen sterker te staan tegenover de opdringerige vijanden. In deze ontwikkeling kreeg ook Jahweh de trekken van een koning, die heerst over zijn volk en wetten uitvaardigt. Waren de koningen van de omliggende volkeren echte despotten, die handelden naar willekeur en vaak puur eigenbelang, het koningschap van Jahweh was anders: Jahweh heeft macht om de zwakken en armen te beschermen tegen het recht van de sterkste in. _Ook de profeet Jesaja beschrijft God als een koning. Hij schildert in zijn roepingvisioen hoe hij door Jahweh tot zijn werk geroepen wordt. Dat visioen begint met de volgende woorden (Jesaja 6,1-3):

‘In het sterfjaar van koning Uzzia zag ik de Heer, gezeten op een hoge en verheven troon. De sleep van zijn mantel vulde heel de tempel. Serafs stonden boven hem opgesteld, elk met zes vleugels: twee om het gelaat te bedekken, twee om de voeten te bedekken, twee om te vliegen. Zij riepen elkaar toe: “heilig, heilig, heilig is Jahweh van de legerscharen; al wat de aarde vult is zijn heerlijkheid’.

Een goede koning is altijd bedacht op de zwakste in de groep. Ook als die zwakste een vreemdeling is. Ook hij heeft recht op leven, op een huis, op werk en op voedsel. De koning zorgt ervoor dat niet het recht van de sterkste geldt, niet het recht van de grootste mond. Want dat vreemdelingen vaak beledigingen en discriminerende opmerkingen naar zich toe krijgen, dat weten we maar al te goed. Ook enkele meisjes uit Keulen weten ervan mee te praten. Na een les maatschappijleer verkleedden zij zich als Turkse meisjes en gingen ze in een drukke winkelstraat op pad. Kleding kijken, hier en daar wat kopen en praten met een Turks accent. De meisjes werden in een warenhuis van diefstal verdacht en kregen soms voor hetzelfde geld maar half zoveel. Het ergste was echter: hoe je bekeken wordt. ‘Vooral de verachting. Mensen kijken je aan, bijna met walging. Daar werd ik heel erg onzeker van’.

3. God als schepper

Gaandeweg begon het volk van Israël zich af te vragen hoe de aarde en het leven ontstaan zijn. Zo groeide bij hen het geloof dat Jahweh niet alleen een bevrijdende God is, maar ook de oorsprong van alle leven. Hij is de Schepper van hemel en aarde. Hij heeft de aarde aan de mens gegeven om ervan te genieten en om deze te bewerken, naar eigen vrijheid en verantwoordelijkheid. _Ook het scheppingsgeloof van Israël is anders dan dat van de omliggende volkeren. Daar kende men de vruchtbaarheidsgoden, die jaarlijks sterven en verrijzen op het ritme van de seizoenen. Een eeuwige herhaling van telkens hetzelfde. Daar is de aarde, de orde, het leven zelf met godheid gevuld, “heilig”. Maar in Israël is de mens ‘heilig’. Daar staat niet de orde maar de mens centraal. Hij brengt nieuwe dingen tot stand, maakt geschiedenis. De mens is niet onderworpen aan de orde, maar juist andersom. Er is niet zoiets als een noodlot, waardoor alles van tevoren reeds vastligt. __Aan het begin van het Oude Testament staan twee scheppingsverhalen. In het tweede staat te lezen (Genesis 2,4a-7):

‘Toen Jahweh God de aarde en de hemel maakte, waren er op aarde nog geen wilde planten en groeide er geen enkel veldgewas, want Jahweh God had nog geen regen laten vallen en er was nog geen mens om de grond te bebouwen, om het water uit de aarde omhoog te halen en de aardbodem te bevoeien. _Toen boetseerde Jahweh God de mens uit stof, van de aarde genomen, en Hij blies hem de levensadem in de neus: zo werd de mens een levend wezen’.

Op 8 augustus 1945 om zestien minuten over acht veranderde de wereld. Op dat moment liet een Amerikaanse B29-bommenwerper een atoombom vallen op de Japanse stad Hiroshima. Een geweldige vuurbal, een paddestoel van as was het gevolg. Er stierven 68.000 mensen. Later nog eens 26.000 mensen. _Een nieuw wapen, volkomen anders dan alle vorige: de mensheid is voor het eerst in de geschiedenis in staat de schepping te vernietigen. Zij heeft de vrijheid te kiezen voor leven of dood. De Verenigde Staten en de

Sovjet-Unie beschikken allebei over duizenden atoombommen. Als ze gebruikt worden, betekent dit een langzame, maar onherroepelijke ondergang van de gehele wereld. Of dit de bedoeling was, toen God hemel en aarde schiep? __

4. De God van Jezus: Vader

Als er één beeld van God is, dat met name in het Nieuwe Testament naar voren komt, dan is dat: God de Vader. Jezus neemt de beelden van God de Bevrijder, de Koning en de Schepper wel met zich mee. Aan alles voel je dat die beelden hem heel vertrouwd zijn. Maar hij voegt er iets heel nieuws aan toe: hij noemt God 'Vader'. _Zijn God is niet ongenaakbaar en onbereikbaar, maar nabij en persoonlijk betrokken op mensen. Zijn God is niet alleen rechtvaardig, maar ook barmhartig en liefdevol. Zijn God is 'liefde', warmte, nabijheid, intimiteit. God houdt van mensen als een Vader van zijn kinderen. Hij kent ze persoonlijk. Ze zijn Hem veel waard: 'Let eens op de vogels in de lucht; ze zaaien niet, ze maaien niet en verzamelen niet in schuren, maar uw hemelse Vader voedt ze. Zijt gij dan niet veel meer dan zij?' _God maakt geen onderscheid tussen zijn kinderen. Jezus zegt (Matteüs 5,44-45): 'Maar Ik zeg U : Bemint uw vijanden en bidt voor wie u vervolgen, opdat gij kinderen moogt worden van uw Vader in de hemel, die immers de zon laat opgaan over de slechten en de goeden en het laat regenen over de rechtvaardigen en onrechtvaardigen.

Toen ik van school kwam, vond ik werk. Gelukkig wel. Maar anderhalf jaar later stond ik wel mooi op straat. Ontslagen, met een paar honderd anderen. Een reorganisatie van het bedrijf. _Sindsdien voel ik me behandeld als een nummer. Voor mij begon een rondgang langs allerlei instanties, met veel papieren, nummers en stempels. Ambtenaren achter het loket keken naar de regels, niet naar mij. Sollicitatiebrieven werden vaak niet eens beantwoord. Soms wel, maar dan met een voorgedrukt briefje en standaardzinnnetjes. _Ik weet wel dat ik binnenkort werk zal vinden, en misschien ook nog wel een eigen woonruimte. Maar waarom worden mensen alleen maar bekeken vanuit onpersoonlijke regels? Waarom is er niemand die eens persoonlijke aandacht heeft voor mensen? _

TEKSTONDERZOEK

1. Verdeel een vel papier in vier blokken. Zet in blok 1 met grote letters 'Bevrijder', in blok 2 'Koning', in blok 3 'Schepper' en in 4 'Vader'. Schrijf er daarna woorden of zinnen bij uit de tekst, die kenmerkend zijn voor het betreffende godsbeeld.
2. Kun je verband leggen tussen de politieke situatie van Israël en het ontstaan van het geloof in God de Bevrijder en God de Koning?
3. Welk van de drie beelden is Israël altijd het sterkst bijgebleven? Waarom?
4. Wat is het verschil tussen het koningschap van Jahweh en dat bij de omringende volkeren?
5. Wat is het verschil tussen het scheppingsgeloof van Israël en dat van de naburige volkeren?
6. Jezus noemt God met voorliefde 'Vader'. Tegelijk blijft het gezicht van God als Bevrijder, Koning en Schepper, hem heel dierbaar. Uit welke opstelling en concrete daden valt dat af te leiden?
7. In de tekst gaat ieder godsbeeld vergezeld van een situatie in onze tijd. Geef bij ieder nog een andere situatie als voorbeeld aan. Leg het verband.
8. Welk godsbeeld spreekt je het meest aan? Waarom?

Handelen: wie God doet, God ontmoet

God speelt verstoppertje

Wanneer houden mensen zich met God bezig? Als zij bidden? Dan alleen? _Waar speelt de godsdienst zich af? In kerken, moskeeën en andere godshuizen? Daar alleen? Voor veel mensen is dat zo: godsdienst is bidden, naar de kerk gaan en andere godsdienstige gebruiken onderhouden.

Twee chassidische vertellingen

1. Rabbi Baruchs kleinzoon Jechiël speelde eens met een andere jongen verstoppertje. Hij verstopte zich goed en wachtte tot zijn vriendje hem opzocht. Toen hij lang gewacht had, kwam hij uit zijn schuilplaats; maar de ander was nergens te zien. Nu bemerkte Jechiël dat deze van het begin af niet naar hem had gezocht. Daarover barstte hij in tranen uit, kwam huilend de kamer van zijn grootvader binnengehold en beklaagde zich over zijn slechte speelkameraadje. Toen stroomden Rabbi Baruch de tranen uit de ogen en hij zei: "Zo spreekt God ook: Ik verstopt mij, maar niemand wil mij zoeken".

2. In een dorpje, ergens op het platteland van Rusland, leefde een vroom man. Veel uren bracht hij door in gebed en overweging van Gods woord. Eens verscheen hem in de slaap een engel. De engel vroeg hem of hij God wilde ontmoeten. 'Niets liever dan dat', antwoordde de vrome, "als God mij daartoe waardig acht".

"Ge dan morgen naar het grote kruispunt, even buiten het dorp", zei de engel, 'en rond het middaguur zult ge God ontmoeten'. De man was er, uren te vroeg en in zijn beste pak. Maar God zag hij niet. Teleurgesteld ging hij naar huis. Tot zonsondergang had hij gewacht, maar niemand gezien, geen God, geen mens. Alleen een boer, die lange tijd bezig was geweest het rad van zijn wagen te repareren. De vrome had hem niet kunnen helpen, want hij wachtte op God, die er volgens de afspraak al had moeten zijn.

Die nacht kreeg de vrome opnieuw een verschijning. Geen engel nu. Hij herkende de gestalte en het gezicht van de boer die met zijn wagen in moeilijkheden was geraakt. En deze vroeg: "Waarom heb je mij niet geholpen? Ik had je toch opgeroepen omdat ik je nodig had, gistermiddag rond het middaguur, op het grote kruispunt even buiten het dorp".

Vanaf die dag is de vrome vromer geworden. Wel hield hij minder tijd over voor zijn gebed en overwegen van Gods woord. Want onderweg naar huis werd hij steeds vaker opgehouden, door God.

Het chassidisme is een stroming in het jodendom ontstaan in de achttiende eeuw tijdens de vervolging van de joden in Oost-Europa. De "chassidim", de vrome joden, houden de moed erin en elkaar op de been met vertellingen, vol humor en wijsheid. Zo bewaren zij het "rechte" geloof. _De legende van Christoffel _De legende van Christoffel stamt waarschijnlijk uit de 12e eeuw, uit de Donau-streek. Christoffel was een reus, die in dienst wilde treden van de machtigste heer. Hij onderwierp zich aan een grote koning. Toen Christoffel merkte dat deze bang was voor de duivel, bood hij de duivel zijn diensten aan. _Maar de duivel toonde weer angst voor het beeld van de gekruisigde Christus. Daarom ging Christoffel op zoek naar Christus. Hij ontmoette een kluzenaar die hem zei dat hij, met zijn lengte en kracht, Christus het best kon dienen door arme reizigers en pelgrims, die geen boot konden betalen, over de rivier te dragen. _Op een dag vroeg een klein kind overgezet te worden. Glimlachend om zo'n lichte last tilt Christoffel het kind over zijn hoofd. Maar het kind drukt zwaarder en zwaarder op zijn schouders. Slechts met inspanning van al zijn krachten bereikt Christoffel de andere oever. Dan maakt het kind zich bekend als Jezus Christus, de Heer van hemel en aarde. _Tot op hoge leeftijd verbleef Christoffel aan de oever van de rivier. En dagelijks zette hij mensen over, met voorrang voor de armsten en meest gebrekkigen. Tot zijn benen hem niet meer konden dragen._

Vragen:

1. Wat wordt, denk je, in de eerste chassidische vertelling bedoeld met: 'God speelt verstoppertje'?
2. Welk antwoord geeft de tweede vertelling op deze vraag?
3. Welk antwoord wordt er in beide chassidische vertellingen en in de legende van Christoffel gegeven op de vraag: Hoe kun je God ontmoeten en dienen?
4. Welke samenhang zie jij voor jezelf tussen godsdienst en mensendienst?